

БАНКРУТСТВО В КОНТЕКСТІ ЄВРОПЕЙСЬКОЇ ІНТЕГРАЦІЇ УКРАЇНИ

У статті порушуються проблеми адаптації українського національного законодавства у контексті євроінтеграції. Особливу увагу звернено на виконання вимог щодо узгодження законодавства України про банкрутство з нормами і стандартами Європейського права у зазначеній сфері регулювання суспільних відносин.

Банкрутство і євроінтеграція

Сьогодні неспроможність визнається природнім явищем ринкового середовища [1, 360]. За допомогою механізмів, що містяться у законодавстві про неспроможність, багатокладна економіка «очищується» від неперспективних суб'єктів підприємницької діяльності, які через застосування процедур банкрутства реструктурують свою діяльність чи звільняють ринок [2, 284].

Сучасне законодавство про неспроможність багатьох країн світу надає реальні переваги всім учасникам відносин майнового характеру у сфері бізнесу: неспроможний боржник реорганізовує свої справи під контролем суду, кредитори отримують можливість отримати задоволення із майна неспроможного боржника, а держава отримує надзвичайно ефективний механізм саморегуляції ринку.

Незважаючи на те, що законодавство про банкрутство не згадується у ст. 51(2) Угоди про партнерство та співробітництво як предмет для негайної гармонізації з правом Європейського Союзу, законодавство про банкрутство є важливим показником ринкових перетворень, а також виступає певною мірою індикатором успішності здійснення реформ у сфері економіки і права [3, 9].

Європейський Союз (далі - ЄС) приділяє особливу увагу законодавству про банкрутство як базі для створення фундаменту для чесної конкуренції в умовах ринку. Забезпечуючи справедливий режим регулювання у сфері банкрутства, країна-претендент на членство в ЄС демонструє свою готовність до створення рівних умов для всіх учасників ринку. В цьому контексті наближення законодавства України про банкрутство до стандартів ЄС та визнаних у світі принципів вільного ринку є важливим фактором успішності проведення ринкових реформ та створення умов для інтеграції економіки України у світове та європейське господарство.

Банкрутство в Європейському Союзі

У процесі ведення переговорів щодо надання Україні статусу країни з ринковою економікою від ЄС зверталася особлива увага на необхідність створення ефективного законодавства про банкрутство, яке відповідає б існуючим у цьому угрупованні країн принципам та нормам. Критерії, які використовувалися для оцінки стану справ у цій сфері законодавства, встановлені у ст. 2(7) Регламенту 384/96 від 22 грудня 1995 р. про захист від демпінгового імпорту держав, які не є членами Європейського Союзу.

Однією з найважливіших цілей регулювання відносин банкрутства є забезпечення рівного захисту прав та законних інтересів кредиторів і боржника. Забезпечення у справах про банкрутство рівного відношення як до приватних, так і держаних підприємств визнається необхідним елементом національного законодавства про банкрутство країн - претендентів на членство в Євросоюзі.

Серед тих принципів і стандартів законодавства про банкрутство, що сьогодні відомі у світі, найважливішими є такі:

- законодавство про банкрутство повинно пропонувати кожному підприємцю відкриті та зрозумілі правові способи розв'язання проблем заборгованості;
- законодавство повинно виключати будь-які форми втручання держави у процедури банкрутства;
- рівне та не дискримінаційне відношення повинно бути забезпечено усім підприємцям, які

беруть участь у процедурах банкрутства як в якості боржника, так і кредиторів.

Серед спеціальних нормативних документів ЄС, що присвячені регулюванню певних аспектів відносин із банкрутства учасників торговельного обороту, є Директива Ради 80/987/ЄЕС від 20 жовтня 1980 р., що спрямована на захист прав працівників у разі неспроможності працевластувача [4]. Окремі питання, пов'язані з особливостями здійснення ліквідації страхових організацій та банківських установ, включаючи й шляхом застосування процедур банкрутства, регулюються Директивою 2001/17/ЄС Європейського Парламенту і Ради від 19 березня 2001 р. про реорганізацію та ліквідацію страхових організацій та Директивою 2001/24/ЄС Європейського Парламенту і Ради від 4 травня 2001 р. про реорганізацію та ліквідацію кредитних інститутів.

Необхідно зазначити, що в законодавстві ЄС відносно нещодавно був прийнятий спеціальний нормативний акт, що присвячений регулюванню виключно відносин неспроможності - це Регламент 2000/1346/ЄС від 29 травня 2000 р. про процедури неспроможності [5].

Банкрутство в Україні

Реформа законодавства про банкрутство, яка закінчилася прийняттям основного у цій сфері закону в новій редакції, сприймається як важливий крок у здійсненні ринкових перетворень в Україні. Сьогодні Закон України «Про відновлення платоспроможності боржника або визнання його банкрутом» [6], прийнятий у 1999 році (далі - Закон про банкрутство), є базовим нормативним актом у сфері регулювання відносин неспроможності в Україні.

У початковому тексті закону містився мораторій на застосування процедур банкрутства відносно сільськогосподарських товаровиробників до 1 січня 2004 р., але у 2001 році цей мораторій був знятий [7].

До позитивних рис нового Закону про банкрутство необхідно віднести те, що банкрутами можуть бути визнані не тільки підприємницькі юридичні особи, але й деякі некомерційні організації, включаючи споживчі кооперативи та благодійні й інші фонди. Процедури банкрутства також можуть бути ініційовані відносно фізичних осіб-підприємців. Кредитори-нерезиденти можуть брати участь у справах про банкрутство, якщо інше не передбачено міжнародними договорами, укладеними Україною [8, 46].

В законі передбачено різні процедури банкрутства з метою відновлення платоспроможності особи, що знаходиться у скрутному фінансовому

становищі. Серед судових процедур, що передбачені в Законі про банкрутство, є розпорядження майном, мирова угода, санація (відновлення платоспроможності боржника) та ліквідація. Крім перелічених судових процедур, закон пропонує позасудову процедуру - досудову санацію.

Процедури банкрутства відносно окремих категорій учасників цивільного обороту передбачені у розділі VI Закону про банкрутство. До таких категорій осіб закон відносить: містоутворюючі, особливо небезпечні та сільськогосподарські підприємства, у тому числі й фермерські господарства, а також страхові організації, торговців цінними паперами, громадян-підприємців, боржників, які ліквідуються власниками та боржників, місцезнаходження яких невідоме.

Справи про банкрутство порушуються та розглядаються господарськими судами. Проведення у справах про банкрутство здійснюється за правилами, встановленими у Господарському процесуальному кодексі України.

Рішення іноземних судових органів у справах про банкрутство визнаються та виконуються в Україні згідно з правилами, передбаченими у відповідних міжнародних договорах України. Згідно з Законом про банкрутство, якщо міжнародний договір не містить таких положень, рішення іноземних судових органів виконуються на засадах взаємності.

Спеціальні процедури, які застосовуються у разі неможливості боржника погасити свої борги, також передбачені у деяких інших законах. Закон України «Про банки і банківську діяльність» 2000 року містить розділ, що присвячений процедурам банкрутства. Цей Розділ встановлює загальні правила щодо відновлення платоспроможності боржника чи його ліквідації. Закон України «Про страхування» 1996 року із змінами передбачає іншу, ніж ту що передбачена у Законі про банкрутство, черговість задоволення претензій кредиторів у разі ліквідації страховиків.

Стан наближення законодавства України про банкрутство до стандартів ЄС

Важливим критерієм, умовно кажучи, ринковості економіки країни, що перебуває у переходному стані від планових засад в економіці до вільного ринку, а також їх відповідності вимогам ЄС, є наявність дискримінаційних положень у законодавстві відносно будь-яких учасників торговельних відносин, включаючи й іноземних підприємців.

Незважаючи на прогрес, який було досягнуто у сфері реформування законодавства про банкрутство в Україні, Закон про банкрутство

1999 року все ще містить окремі недоліки. В ньому містяться положення, які можуть бути розцінені як дискримінаційні. Згідно з окремими положеннями закону не всі підприємницькі організації можуть визнаватися банкрутами, чим порушується один із фундаментальних принципів у сфері конкуренції. Закон про банкрутство виключає казенні підприємства із кола суб'єктів законодавства про банкрутство. Це може бути розцінено як порушення основного принципу конкуренції у країнах з розвинутими ринковими відносинами - усі учасники ринку повинні бути рівними і законодавство повинно застосовуватися до всіх суб'єктів права однаково.

Не можна залишити поза увагою й те, що Закон про банкрутство надає право місцевим органам самоврядування приймати рішення про те, що процедури банкрутства відносно комунальних підприємств не можуть бути порушені. Відомо, що ця норма не відповідає положенням Конституції України.

Закон про банкрутство 1999 року містить тільки одну статтю загального характеру, що стосується участі у справах іноземних суб'єктів права. До того ж, ця стаття не містить правил розв'язання проблем заборгованості підприємців, бізнес яких здійснюється у більш ніж одній країні. З метою приведення чинного Закону про банкрутство до вимог ЄС вважається за необхідне розробити положення про транскордонні банкрутства і запропонувати їх для введення у текст Закону.

Такі процедури повинні базуватися на визнанні іноземного провадження та судових рішень, винесених у відповідних справах в іноземних юрисдикціях. Саме такі положення містяться у Регламенті 2000/1346/ЄС від 29 травня 2000 р. про процедури неспроможності, і їх запровадження з метою уведення у чинне Законодавство України про банкрутство допоможе наблизитися до існуючих в Європейських країнах стандартів. Крім того, це допоможе бізнесу, як українському, так й іноземному, який шукає можливості для інвестування в Україні.

Без реформування законодавства про банкрутство, з одного боку, Україна не зможе ефективно здійснювати ринкові перетворення, а з іншого - певні проблеми будуть виникати і за межами території країни при необхідності захисту своїх інтересів та майнових прав українських підприємців. Невипадково, що іноземні інвестори поки що не бачать при здійсненні інвестування в Україні переваг (успішних прикладів) від використання процедур банкрутства для розв'язання проблем заборгованості.

1. Бірюков О. Інститут неспроможності (банкрутства) як необхідний елемент законодавства країн з ринковими відносинами // Україна в сучасному світі. Конференція випускників програм наукового стажування у США.- К.: Стилос, 2003.- С. 360-368.
2. Пронська Г.В. Деякі питання удосконалення законодавства про банкрутство // Збірник рішень та арбітражної практики Вишого арбітражного суду України.- 1995.— № 3-4.- С 284-288.
3. Бірюков О. Законодавство про банкрутство у контексті набуття Україною статусу країни з ринковою економікою // Юридична газета.- К.: Юстиніан.- № 4(4).- 3 вересня 2003.- С 9.
4. Official Journal L 283, 28/10/1980.- P. 0023-0027.
5. Official Journal L 160, 30/06/2000.- P. 0001-0018.
6. Закон України від 30 червня 1999 р.- № 784-XIV.
7. Закон України від 18 січня 2001 р. № 2238-Ш «Про стимулювання розвитку сільського господарства на період 2001-2004 років».
8. Коцюва О., Бірюков О., Масбаум М., Фуке Д. Матриці показників ефективності наближення законодавства України до законодавства ЄС: Правила конкуренції. Державна допомога. Банкрутство // Український правовий часопис- К.: УЕРЛАС- № 5(10).- Березень, 2004.- С. 43-57.

О. Biryukov

BANKRUPTCY IN THE CONTEXT OF EUROINTEGRATION OF UKRAINE

The problems of Ukrainian national legislation's adaptation in the context of eurointegration are raised in the article. Special attention is paid to fulfillment of requirements in order to get bankruptcy legislation of Ukraine in line with norms and standards of European law in the relevant sphere of regulation.